

Державно-правові відносини у Київській Русі за часів прийняття Руської Правди

Попередній історичний процес існування народу впливає на його ідеологічний світогляд та усвідомлення народом власної ідентичності. Становлення України, як самостійної держави, ознаменували одночасно стрибок інтересу до історії розвитку соціально-культурних і державно-правових інститутів в Україні. В цьому відношенні особливе місце займає період прийняття християнства на Русі, входження Київської русі в культурно-політичне і державно-правове життя Європи.

Метою роботи є дослідження початку державно-правового перетворення на Русі за часів Ярослава Мудрого.

Після Хрещення Русі князем Володимиром у 988 р відбувається майже остаточне примирення між колись поганською Руссю та Православною Візантією. Проте в 1015 р. помирає Володимир. Його смерть одразу використала ромейська влада для посилення свого впливу на руські землі. Відносини з Візантією виявилися складними, оскільки головою церкви був імператор, а патріарх - лише його правою рукою. На народи, що прийняли християнство з Візантії, в Константинополі дивились як на підкорених.[1, 23] На міждержавні відносини вплинуло і те, що при владі в Константинополі залишався імператор Василій II, який використовував свою могутність для поширення впливу Імперії на сусідні держави.

Між 1015 р. і 1037 рр. на Русі відбулась запекла феодалська війна за князівську першість. У період нестабільності візантійська церква активно втручалась в руські події, намагаючись політично підкорити собі Русь. У 1037 р. Ярославу Володимировичу вдалося об'єднати під своєю рукою роз'єднані та розорені тривалою війною руські землі.

Об'єднавши їх, князь Ярослав розпочав реформацію державно-релігійного устрою. Князь запровадив в Києві особливу митрополію, проте, митрополитом в обов'язковому порядку мусив бути призначений грек. І незважаючи на останню обставину, яка не повністю відповідала інтересам офіційного Києва, Ярослав вважав сам факт заснування окремої руської митрополії величезним успіхом русичів.

Бурхливі економіко-політичні перетворення на Русі, які розпочались в той час, вимагали свого правового забезпечення. Компромісом між суспільними верствами держави стало прийняття Ярославом "Руської правди" яка, як зазначає Л. Кушинська, містила в собі формалізацію звичаєво-правових норм, реформованих християнською державою [2].

Першим письмовим результатом діяльності руських князів по систематизації права була Правда Короткої редакції (так звана Коротка Правда). В її складі ще І. Еверс виділив найдавнішу частину, яка містила статті 1-18, що стала відома сучасній науці як Правда Ярослава, або Найдавніша Правда, і Правда Ярославовичів з додатковими статтями (з 19 по 41). Крім того, в неї входять дві самостійні постанови: Поклон вірний (з 19 по 41) та Урок мостникам (ст. 43) [2, с. 96]

Л. Черепнін вбачав у Давній Правді результат компромісу двох політичних сил у руському середньовічному місті. Міщанам гарантувалась охорона від утисків князівських дружинників, а самим князівським дружинникам забезпечувались умови для їхнього захисту від міських бунтів. На думку вченого, норма була яскравим прикладом завоювання політичних прав міським населенням.[3; с. 276-278]

Окрім того, Ярослав приступив до канонізації нових руських святих, що свідчило про зрілість руської церкви та її праві на незалежність від візантійської церковної митрополії. З цією метою необхідно було написати "житіє"перших руських мучеників за нову віру, державі потрібна була історія молодого руської церкви, що доводило її право на самостійне існування. На жаль, до нас дійшли лише усні перекази цих творів: Повість про Хрещення княгині Ольги; Повість про Смерть княгині Ольги; Повість про перших руських Мучеників (вочевидь, мова могла йти про варягів-християн); Повість про Хрещення Русі Володимиром; Повість про Вбивство Бориса і Гліба; Похвали Ярославу Мудрому [4, с. 65-66].

Руські реформаторські перетворення на всіх рівнях збіглися в часі зі змінами візантійської державної системи. В атмосфері загального невдоволення і зневаги помирає імператор Костянтин Мономах (1055р.). Влада в Імперії переходить до Феодори, яка була останньою представницею славної Македонської династії. При Феодорі влада повністю переходить до рук палацової чиновницької знаті на чолі з євнухами, які раніше стали переслідувати відомого полководця, великого магната Малої Азії Ісаака Комніна.

У процесі свого підйому Русь взаємодіяла не тільки з Константинополем. Князь Ярослав вступив у відносини з Західним Римом. Про наявність таких відносин свідчить власне назва головного руського нормативного документу - "Руська Правда". Такі "правди" характерні для західних слов'ян, що проживали по той бік Східного Валу в період Каролінського Відродження у Європі. Отже, русичі активно взаємодіяли з усіма своїми сусідами, переймаючи у них усе прогресивне. Проте поглиблення відносин з Римом не відбулось. Це пов'язане з тим, що будь-який зв'язок із Римом, що претендував на право розподіляти престולי, міг стати небезпечним в умовах жорстокої боротьби за владу між синами Ярослава. На нашу думку, саме ця обставина стала причиною віддалення офіційного Києва від Риму.

Історичні події в Європі мали і більш загальний характер. Він проявився у церковному розколі 1054 р. між греками та латинянами, що в подальшому згубно вплинув не тільки на Русь, а і на весь тодішній Світ. Саме він (розкол) став однією з причин загибелі в наступні часи Візантійської імперії у 1453р. та Руської держави у 1240 р.

У підсумку зазначимо, що з точки зору історичних і правових наслідків, Володимирове хрещення обумовило початок державно-правового перетворення на Русі за часів Ярослава Володимировича.

Список використаних джерел:

1. Водовозов В. История древней русской литературы / В. Водовозов. – М.: Изд-во Просвещение, 1966. – 383 с.
2. Кушинська Л.А. Звичаєве право та його еволюція в слов'янському суспільстві (VI-XI ст.). Монографія / Л.А.Кушинська. – К.: Видавництво НПУ ім. Драгоманова, 2008. – 142 с.
3. Черепнин Л. В. Общественно-политические отношения в Древней Руси и "Русская Правда" / Л. В. Черепнин // Древнерусское государство и его международное значение. – М., 1965. – С. 276-278.
- 4.. Лихачев Д.С. Русские летописи и их культурно-историческое значение / Д.С. Лихачев. – М-Л.: Изд-во. АН СССР, 1947. – 499 с.